

הרב יוסף בנימין צרפתי
ק"ק ת"ת ספרדים
אמשטרדם

פורים משולש יום א' ט"ז אדר תשפ"א
פה אנטווערפן יצ"ו

**בענין מנהג אמשטרדם להתחיל קריאת המגילה מבעוד יום
ולקרוא פסוק בלילה ההוא נדדה שנת המלך ברגע צאת הכוכבים**

ושאלה בענין טבילה ביום השמיני במקום שגזרו שלא לצאת לרשות הרבים בלילה

לכבוד ידידי הגאון רבי אליעזר וואלף שליט"א,
רב ואב"ד ק"ק אשכנזים אמשטרדם יצ"ו.

שלום רב וישע יקרב.

הנני מתכבד לשלוח לכת"ר את אשר דרשתי בתענית אסתר מפני שאלה הנוגעת לטהרתן של
בנות ישראל במחנה קדשנו אשר התעוררתי עליה מענין לענין באותו ענין כדלהלן. ונא ישנה
משנה זו בבית המדרש עד שיעמוד על דבר ה' זו הלכה.

א. המנהג פשוט מקדמת דנא פה עירנו אמשטרדם להתחיל קריאת המגילה מבעוד יום
בשעה שלפי החשבון יגיעו ויקראו פסוק בלילה ההוא נדדה שנת המלך בדיוק ברגע צאת
הכוכבים. ומנהג זה נהגו בו כאן הן ק"ק ספרדים יצ"ו והן ק"ק אשכנזים יצ"ו. וטעמא בעי.

והנה הטור (או"ח סי' תרפ"ז) וז"ל אמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לקרוא את המגילה
בלילה ולשנותה ביום. והיא מצות עשה מדברי סופרים ומברכים עליה כמו שמברכין על
מצוה דרבנן. עכ"ל. וכתב הבית יוסף (שם) וז"ל אמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לקרוא את
המגילה בלילה ולשנותה ביום. בפרק קמא דמגילה (דף ד'). וכתב רש"י (שם) ולשנותה ביום
זכר לנס שהיו צועקין בימי צרתם יום ולילה. כתוב בארחות חיים (הל' מגילה אות כ"ג) בשם
הראב"ד, נהגו לקרותה מבעוד יום ליל ארבעה עשר כדי להקל על האנושים והמעוברים שלא
להתענות יותר מדאי עכ"ל. והיא מצות עשה מדברי סופרים ומברכין עליה כמו שמברכין על
מצוה דרבנן. פשוט הוא. עכ"ל. ודברי הראב"ד ז"ל הם בהשגות על ספר המאור (מגילה דף
ה'). ובשו"ת תמים דעים (סימן רמ"ג). וכתב על זה הדרכי משה (שם אות א') וז"ל וכן הוא
בכל בו (הל' פורים סי' מ"ה) ובתרומת הדשן (סימן ק"ט) דמי שקשה עליו התענית יוכל
לקרות המגילה מפלג המנחה דחשיב לילה כמו דחשיב לילה לענין קריאת שמע של ערבית.
עכ"ל. ודברי התרומת הדשן הביאו הרב"י שם (סי' תרצ"ב) ובשו"ע (שם סעיף ד').

אמנם רבנו הגדול הפרי חדש זי"ע (סי' תרפ"ז, א') תנא ופליג וז"ל כתב בבית יוסף בשם
הארחות חיים דנהגו לקרותה מבעוד יום ליל י"ד כדי להקל על האנוסים והמעוברים שלא
להתענות יותר מדאי. ע"כ. ואם נהגו כך מעולם לא קיימו מצות קריאת מגילה בלילה וראוי
לבטל המנהג הרע הזה ולקרותה כולה משעת יציאת הכוכבים, ואם קראוה קודם לכן לא
יצאו ידי חובתם וצריך לחזור ולקרותה בברכותיה וזה פשוט. עכ"ל. וכ"כ עוד הפרי חדש
(סי' תרצ"ב, ד') וז"ל מי שהוא אנוס קצת וקשה עליו לישב בתענית כל כך יכול לשמוע

ק"ק ספרדים תלמוד תורה באמשטרדם

קריאתה מבעוד יום. דין זה הוא מבעל תרומת הדשן שלמד כן מההיא שכתבו התוספות בריש ברכות (דף ד"ה מאימתי) בשם ר"ת דלרבי יהודה דסבירא ליה דזמן תפילת ערבית מפלג המנחה ולמעלה הוא הדין לקריאת שמע. ודבריו דחויים מצד רוב הפוסקים שחלוקים עליו. והפסק האמיתי שזמן קריאת שמע הוא משעת צאת הכוכבים, וכמו שכתבתי בסימן רל"ה בסייעתא דשמיא. וכל שכן במגילה דמפקינן לה (מגילה דף ד'). מקרא, דכתיב (תהלים כ"ב, ג') ולילה ולא דומיה לי. ובפרק ב' דמגילה (דף כ'): אמרינן הא קי"ל דעד צאת הכוכבים לאו לילה הוא. ולכן הדבר ברור כשמש שאין לסמוך על הוראה זו ואין לקרוא המגילה אלא משעת צאת הכוכבים. וכל שקרא קודם לכן לא עשה ולא כלום ובירך ברכות לבטלה. עכ"ל.

ומצאתי להגה"ק רבי מרדכי ראטטענבערג הי"ד רב ואב"ד ק"ק מחזיקי הדת אנטווערפן בשו"ת יד מרדכי (סימן י"ג דף מ"ד). שכתב בזה דבר אמת ויציב ונעים ונחמד וז"ל וראיתי דבר נאה ומתקבל לחלק בין מקצתה לכולה בספר דבר אמת מהגאון ר' משה ליב ליטש מפרשבורג ז"ל, דהרי איכא פלוגתא במתניתין (מגילה פ"ב מ"ג) מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא ידי חובתו, ר' מאיר אומר כולה ר' יהודה אומר מאיש יהודי ר' יוסי אומר מאחר הדברים האלה, ורשב"י בגמרא (שם דף י"ט). אומר מבלילה ההוא. וא"כ י"ל דאף על פי דקיימא לן כמאן דאמר כולה, מכל מקום מחמת חולשא ודוחקא סמכינן אהנהו דסבירא להו מקצתה, כאשר מצינו שכתב הרא"ש ריש מסכת ברכות (פרק א' סימן א') לענין קריאת שמע ותפלה דערבית, אע"ג דקיי"ל כר' יהושע לגבי ר' אליעזר מ"מ מתוך הדחק שקשה להתקבץ שתי פעמים נהגו העם לקרות קריאת שמע ולהתפלל קודם צאת הכוכבים וסמכו אהנהו תנאי שמקדימין זמן ק"ש לצאת הכוכבים. וגם מנהג נרבונו שהביא הראב"ד ז"ל איכא למימר דהכי הוי שהיו מקדימין רק קצת קודם הלילה. ויש להביא קצת ראיה לסברא זו ממנהגן של אנשי מדינת הולנד ששמעתי עליהם שגם הם נהגו להתחיל בקריאת המגילה קודם צאת הכוכבים אמנם מכוונים ומקפידים להמתין בקריאת בלילה ההוא נדדה עד צאת הכוכבים. עכ"ל. ואתי שפיר בס"ד.

ב. והנה בברכות (דף ז'). אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, מניין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו, דכתיב (שמות ל"ג, י"ד) פני ילכו והנחותי לך. אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה המתן לי עד שיעברו פנים של זעם ואניח לך. ומי איכא רתחא קמיה דקודשא בריך הוא. אין. דתניא (תהילים ז', י"ב) ואל זועם בכל יום. וכמה זעמו. רגע. וכמה רגע. אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה, וזו היא רגע, ואין כל בריה יכולה לכוין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע, דכתיב ביה (במדבר כ"ד, ט"ז) ויודע דעת עליון. השתא דעת בהמתו לא הוה ידע, דעת עליון הוה ידע. אלא מלמד שהיה יודע לכוין אותה שעה שהקדוש ברוך הוא כועס בה, והיינו דאמר להו נביא לישראל (מיכה ו', ה') עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען דעת צדקות ה'. מאי למען דעת צדקות ה'. אמר רבי אלעזר, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל דעו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם הרשע, שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט. והיינו דקאמר ליה בלעם לבלק (במדבר כ"ג, ח') מה אקב לא קבה אל ומה אזעם לא זעם ה', מלמד שכל אותן הימים לא זעם. וכמה זעמו רגע. וכמה רגע. אמר רבי אבין ואיתימא רבי אבינא, רגע כמימריה. ומנא לן דרגע רתח. שנאמר (תהילים ל', ו') כי רגע באפו חיים ברצונו. ואי בעית אימא מהכא (ישעיה כ"ו, כ') חבי כמעט רגע עד יעבר זעם.

והשתא פוק חזי כמה גדולים אנשי מדינת הולנד שיש לאל ידם לכוין אותה שעה מה שאין כל בריה יכולה לכוין עד שקורין פסוק בלילה ההוא נדדה שנת המלך ממש רגע כמימריה בשעת צאת הכוכבים בדיוק. וכמה גדולים אנשי מדינת הולנד שמנהגם עתיק יומין הוא

מימות רבנו הראב"ד ז"ל ואתו עמו הבית יוסף והדרכי משה, והוא מיוסד על אדני פז כאשר ביארו יפה היד מרדכי בשם הדבר אמת כנ"ל.

ג. והנה בתענית אסתר אשתקד עמדתי ודרשתי כאן שכל העולם כולו כארבע אמות דמי לענין מגיפה שהרי שיירות מצויות ממדינה למדינה שבע ועשרים ומאה מדינה וחברא חברא אית ליה. והכל שוין לגבי דבר לא שנא סין ולא שנא סיני. וחזיתי ואמרתי שסוף דבר אף אנו עתידין להיות מכונסין איש איש במקומו, כדאמר בבבא קמא (דף ס' :) תנו רבנן דבר בעיר כנס רגליך שנאמר (שמות י"ב, כ"ב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר. ואומר (ישעיה כ"ו, כ') לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבר זעם. והוא הפסוק שלמדו רבותינו הימנו מנא לן דרגע רתח כנ"ל. ותיקנתי לומר פטום הקטורת בטעמיה ודקדוקיה ובכל כוחו, כמו שנמצא כתוב בסידור אמשטרדם דפוס בנבנישתי משנת ת"ד (קד"ש לה' דף נ"ב) ובסידור אמשטרדם דפוס עטיאש משנת ת"ח (תח"י נפשי דף פ') שנהגו פה אמשטרדם בשעה שיש מגיפה בעיר רחמנא ליצלן לומר פטום הקטורת אחר התפלה. ושבח לאל נתקבלו דברינו בכל בתי כנסיות ובכל בתי מדרשות פה אמשטרדם יצ"ו. וגם נדפסו בספר שו"ת ושב ורפא חלק שמיני (קו' קורונה סימן כ"ד דף תק"ן - תקנ"ב) ושם (סימן ל"ז דף תקע"ו). ותשואות חן חן לו להרב המחבר מר ניהו רבה כבוד הגאון רבי רפאל אייפרס שליט"א רב ואב"ד דיסלדורף יצ"ו אשר שם שם לו והיא ל"ו נדפסה.

ושבח לאל אשר מאז ועד עתה קול הקורונה הולך וחלש מאד ופוחת והולך עד דהאידינא שיעור חוליו מיעוט המצוי ואותו מיעוט סכנתו מיעוט המצוי. ומיהו בדיני נפשות חיישינן למיעוטא דמיעוטא, וא"כ עדיין יש להתמיד לומר הפטום הקטורת והבקשה שלאחריה עד דהכי קטני שלא ישאר מחוליו כי אם מיעוט שאינו מצוי, ואותו מיעוט לא יהיה סכנתו כי אם מיעוט שאינו מצוי. ויהי רצון שנגיע לשיעור זה בהגיע תור חוסין העיר הזאת ול"ו לעולם חוסין, כמו שענינו רואות היום בקהילות שבהן נדבקו רוב הציבור ל"ע, שיותר אין שם קורונה כי אם מיעוט שאינו מצוי, ואותו מיעוט אין סכנתו כי אם מיעוט שאינו מצוי. וביני ביני יש לומר הפטום הקטורת כאמור. ומכאן ואילך (תהילים קט"ז, ו') שומר פתאים ה'.

והנה בסוף תשובתי מאסרו חג שבועות, בענין אם להמשיך לעלות לדוכן באיסנוגה בשבתות אחר יעבור זעם המגיפה, הצעתי לתקן לקבל עלינו להוסיף לישא כפים אף בראשי חדשים, לפמ"ש בדרשת ל"ג בעומר (אות ג') בשם דעת זקנים מבעלי התוספות (במדבר כ"ח, ט') שראש חודש זמן כפרה לכל תולדותיו של אדם ומועלת שלא תפול עליהם אסכרה, וכמו שתיקן הגאון רבי יששכר בעריש בערענשטיין זצ"ל בק"ק האג בזמן החול"י ר"ע לומר ברכת כהנים בשבתות לסגולה. ואכתי לא אסתיע מילתא. ועל כן נ"ל דהנה אפילו לכשנגיע בעה"ו לשיעור מיעוט שאינו מצוי, איך נפסיק לומר פטום הקטורת אחר התפלה, והלא מיחזי מילתא כאומר מכאן ואילך כוחי ועוצם ידי יעשו לי את החיל הזה ח"ו. ומזקנים אתבונן החכם שלמה רודריגז פירירה זצ"ל בתשובתו שנדפסה בספר היובל להרב אהרן שוסטר (עמוד 60-61) שכתב ע"ד מנהג ק"ק האג הנ"ל וז"ל ויהי אחרי המגפה נמשך המנהג עד המלחמה העולמית השנית אמנם בהגבלה אחת והיא: אם יארע אפילו פעם אחת שאין כהן או לוי בבית הכנסת יבטל המנהג. עכ"ל. וטעמו ונימוקו עמו. והנה אין מזרזין אלא למזרזין. ועל כן נ"ל לקבוע השתא הכא בהסכמת הכהנים והעם וכל הקהל הקדוש הזה ובראשם הגבירים הפרנסים הי"ו, שלכשנגיע בעה"ו לשיעור שומר פתאים ה' נחליף הפטום הקטורת בכל יום בנשיאת כפים בראשי חדשים, ואז נתמיד במצוה עד שנזכה להתברך על ידי אהרן ובניו בבית הבחירה בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן. [עד כאן].

ד. והשתא שוב אשוב אל כת"ר ואל השאלה הנצבת לך בזה. דהנה נשאלתי כדת מה לעשות בעיר שטראסבורק שאין רשאים לצאת שם מפתח ביתם משעה שש בערב, האם יקראו את המגילה ביחיד אחר צאת הכוכבים או יקראוה בצבור אחר פלג המנחה. ואת"ל אחר פלג המנחה האם בברכותיה או לא. ונחלקו בזה סבי דמתא ותהום כל העיר. וכדרכי בכגון דא לא השבתי להם הלכה למעשה, אלא מראה מקום הייתי להם לעיין בשו"ת יד מרדכי הנ"ל בתשובה משנת תש"ב אנוש עד דכא, שלא היו רשאים בני עמנו לצאת מפתח ביתם בערב אחר שעה שמינית. ובשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סי' מ"ג) בתשובה משנת תש"ז, שממשלת המנדט של בריטניה הטילה על ירושלים עוצר חמור מערב עד בוקר. ולעיין בקידושין (דף ל"א). הטל להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולין. (ומיהו לכת"ר אני אומר שבאמת יש לפלפל אם בכגון דא יש לברך את הברכה שלאחריה. ואכמ"ל).

ובהיותי בזה נתתי אל לבי כי ביום טוב שני של גלויות ממחרת השבת הבא עלינו לטובה נעבור בו משעון חורף לשעון קיץ ויהיה צאת הכוכבים בשעה תשע בלילה. וא"כ לפי תקנות המלכות בהולנד שאסור לצאת לרשות הרבים אחר השעה תשע בלילה (עד השני באפריל למניינם שיחול בערב שבת יום טוב שני של פסח), תתעורר אז השאלה האם תלכנה הנשים לטבול בלילה או שתטבולנה ביום השמיני ביום. ואם כי דעת לנבון נקל שתקנה זו אינה אלא גזירה לגזירה, ואין בה כדאי לבטל אפילו ערבית בצאת הכוכבים על אחת כמה וכמה טבילה בזמנה. מכל מקום אני לעצמי דעתי שאין כדאי להיתפס על דברי תורה שלא בשעת השמד בדבר שהוא מותר על פי דין, כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' קצ"ז, ד') דהיכא דאיכא אונס כגון שסוגרין שערי העיר יכולה לטבול בשמיני מבעוד יום. ודי לחכימא ברמיזא. (והשיר והשבח לחי העולמים שפה עירנו אנטווערפן האיסור לצאת מן הבית אינו אלא משעה שתים עשרה בלילה ומהני לענין טבילה בזמנה אפילו בשלהי דקייטא).

אמנם בשו"ע (שם סי' קצ"ט, ז') וז"ל במקום שיראות לטבול בלילה אין להתיר לחוף מערב שבת ולטבול ביום שבת, דתרי קולי בהדי הדדי לא מקילינן, קולא דסרד בתה וקולא דהרחקת חפיפה מטבילה. עכ"ל. וא"כ בפסח הבא עלינו לטובה שיום טוב חל להיות אחר השבת, נמצא שצריך לדחות הטבילה עד ארבעה ימים. וצ"ע אם בדיעבד יש מקום להתיר על ידי אמירה לנכרית שתסרוק את שערות ראשה, בצירוף דעת רבנו משולם בתוספות נדה (דף ס"ז: ד"ה משום) בר פלוגתיה דרבנו תם אשר מרן ז"ל סתם כותיה. ולא באתי אלא להאיר ולהעיר לכת"ר לעיין בזה.

ביקרא דאורייתא,

יוסף בנימין צרפתי

.....

אליעזר וולף

רב ואב"ד

אמשטרדם והגלילות

בס"ד

יום שני כ"ד אדר תשפ"א

08.03.2021

**תשובת הגר"א וולף שליט"א רב ואב"ד קק"א אמשטרדם והגלילות
בענין טבילה ביום השמיני במקום שגזרו שלא לצאת לרשות הרבים בלילה**

להוד מעלת הגאון הגדול סיני ועוקר הרים בוצינא קדישא מרא דכולא שמעתתא יראת ה' היא אוצרו מוכתר בנימוסין ונהנין ממנו עצה ותושי' מוה"ר רבי יוסף בנימין צרפתי שליט"א רב דק"ק ת"ת אמשטרדם ודיין בבית דינא רבה דאמשטרדם.

אחדשה"ט,

על מה שהשלטונות גזרו על איסור יציאה מהבית משעה תשע בערב, ועוד מעט עוברים לשעון קיץ ואי אפשר לטבול בלילה, האם נקרא שסגרו שערי העיר ומקרי אונס גמור, ומדמינן ליה להא דאתקין רבא במחוזא למיטבל ביומא תמינאה משום אבולאי.

[וליהוי ידוע שאנו חיים במלכות של חסד תחת המלך ווילעם אלכסנדר ד' ירום הודו ויש חופש דת בתור חוק יסוד].

הגמרא נדה ס"ז ע"ב מסיקה בשם רב נדה בזמנה אינה טובלת אלא בלילה, ושלא בזמנה טובלת בין ביום בין בלילה, רבי יוחנן אמר בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה, ואף רב הדר ביה דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה, אתקין רב אידי בנרש למטבל ביומא דתמינאה משום אריותא, רב אחא בר יעקב בפפוניא משום גנבי, רב יהודה בפומבדיתא משום צנה, רבא במחוזא משום אבולאי, והוא אונס לכל הנשים בעיר.

וכן במקרה דנן הוי אונס, ואף לדעת החמודי דניאל שהו"ד בפת"ש (יו"ד סימן קצז ס"ג יא) מותר.

אבל ליבי נוקפי להחשיב הדבר כצרכי רבים אפי' שהאונס הוא על כל העיר בגלל מה שאיתא בשו"ת חת"ס או"ח סימן ס' שלא רצה להתיר ע"ס צרכי רבים וז"ל: "ארץ רעשה והתגעשה במלחמות אשר נתהוו סביבות גבולנו, פור התפוררה הארץ מוט התמוטטה על ידי יריית חצים ואבני בליסטראות אשר יורו המורים מעבר לנהר דונאיי אל תוך עירנו ק"ק פ"ב, ופגשו בבתים ונהרסו יסודי החומות והשתות כמה מאות, וגם יקוד יקד והציתו אש ונשרפו קרוב למאתים בתים ואחרי האש והרעש רוח סערה ומי גשמים שוטפים כמה פעמים דשכיחי האי שתא הכא, אשר עי"ז נפלו כשבר נבל יוצרים שארית פליטת החומות בעמדם בלי מחסה וכיסוי גג על גבם ודין גרמא הפסד ממון לרבבות, והאחרון הכביד אחינו בני ישראל סחופים ומדולדלים מבלי מצוא מקום מנוח דירת מנוחה אשר ייטיב להם ולנשיהם ובניהם וטפם הרה ויולדת יחדיו, ולהיות כי רבו כמו רבו עתה הבונים חרבות למו נימולים ואינם נימולים ע"כ יקר מאוד למצוא פועלים ושארי צרכי הבנין כפי מסת המלאכה, ואם יאוחר דבר הבנין זמן מה הנה ימי הסתיו יקרבו ויאתיון וירבה ההפסד וגם יכפול צערא דגופא וטלטולא דהני גברא, גלל כן שחרו פנינו להמציא להם היתר לבנות גם בשבת קודש כי

ק"ק ספרדים תלמוד תורה באמשטרדם

הדבר ידוע אם יפגרו הפועלים ביום ש"ק איכא למיחש שיומשכו בדברים אל בית אחד מהערלים לבנות שמה ואז לא יחזרו לבית ישראל ויתבטלו בנינם ח"ו.

ואופן השכירות של הפועלים הנהוג פה, יש הבונים על ידי שכירי יום ממש ומשלמים שכר פעולתם יום יום, ואמנם היהודים שכרו עם האומן שקורין מיינסטר שהוא יעמיד פועלים ושכירי יום שלו חרשי עץ ואבן ולבסוף יעלה בחשבון כמה הוציא הוצאות וישולם לו קרנו בראש וקוצצים לו סך ריווח לכשיברך על המוגמר, ואין ליהודי בעל הבנין עסק עם הפועלים כלל רק עם האומן אשר קצץ עמו.

והאמנם בעו"ה הדור פרוץ כבקעה וראוי לגדר גדר ולעשות סייג לתורה להחמיר ולא להוסיף קולא, אך אני הגבר ראה עני עמי וההפסד הרב ההוא וצער דגופא טובא עין ראתה ותעידה, ע"כ אמרתי בכל כי האי גוונא כחא דהיתרא עדיף ואעיין קצת בשריותא דהאי מילתא, ומאשר לאדם דעת חונן אשאל ואתחנן יחונני דעה בינה והשכל ולא אכשל ח"ו ויהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל.

הנה לכאורה היה נראה להתיר מטעם שכי' מג"א סי' רמ"ד סק"ח דאיכא למסמך אהך דיעה שבי"ד סי' קמ"א ס"ד דברבים ליכא חשדא, וה"נ כיון שהדבר נוגע לכמה מאות נפשות מישראל הו"ל כרבים דלא שייך בהא חשדא, והשתא כיון דמעיקר הדין ליכא איסורא דהרי קצץ עם האומן וגוי אדעתא דנפשי עביד, דאע"ג דהפועלים הבונים הם שכירי יום של האומן מ"מ הם אדעתא דהאומן אדונייהם עבדי ולא אדעתיה דישראל ולא נעשו שלוחו של ישראל כלל, והאומן הרי קצץ עמו ואדעתא דנפשיה עביד, וידוע שהאומן בעצמו אינו פועל בידיו שום פעולה רק מבקר לפרקים את הפועלים משרתיו ומעיין ומשגיח עליהם.

וגדולה מזה כי בתשוי' חו"י סס"י מ"ו שני"ל לפשוט דמותר לומר לנכרי אמור לנכרי פלוני שיעשה לי מלאכתי משום דה"ל אמירה דאמירה, והגאון מה' גרשון זצ"ל דחה דבריו בסי' מ"ט מש"ס ערוך שבת ק"נ [ע"א] לא יאמר אדם לחבירו נכרי לשכור לו פועלים ע"ש. והנה עדיין אני אומר דהיינו באומר לנכרי בשבת עצמו לשכור לו פועלים משום דהאמירה בעצמה אית בה איסורא משום ממצוא חפצך ודבר דבר, אבל האומר כן בחול נהי דאמירה לנכרי גם בחול אסור מ"מ אמירה דאמירה אין רא"י לאסור כולי האי, ומ"ש עוד הגאון דלחומרא יש שליחות לנכרי ונעשה שלוחו של ישראל, הנה אכן לא קי"ל הכי כמ"ש הרב בית שמואל סס"י ה' סק"יט ע"ש, ועוד היינו דוקא באומר אמור לפלוני שיעשה לי א"כ ה"ל כממנה לו שליח שלא בפניו, אבל הכא שאינו אומר להאומן שיצוה לאדם ידוע לעשות לו מלאכתו אלא שיעמיד לו פועלים מאשר תמצא ידו ה"ל מילי ומילי לא מימסרי לשליח ולא נעשה שלוחו אפילו בישראל מכ"ש בגוי, עיי' מ"ש ר"ן בגיטין ס"פ התקבל ע"ש.

ועוד שאין הפועלים ברשות הישראל כלל והם עבדי אדונייהם האומן והוא משלחם בכל יום לאיזה בנין אשר ירצה ולאשר יהיה שמה רוחו ללכת לבנות ולנטות שמה יעסקו, נמצא שאין השכירי יום פועלים ושלוחו של ישראל כלל, והאומן הרי קצץ עמו, ומצורף לזה עוד שהרי ידוע ששוכר את הפועל לעשות עמו ששה ימים בשבוע וכן משלמים לו שכר ששה ימים לשבוע, וא"כ דעת הישראל שינוח ביום השביעי שבת קדש ואך רק הוא הפועל לדעת עצמו מחליף קדש בחול ונח ביום חגו, נמצא מה שעובד בשבת לדעת עצמו עושה שינוח ביום א', אשר מפני צירוף כל הנ"ל היה נראה בפשיטות שאין כאן איסור שבות מעיקר הדין רק ממה שאסרו חז"ל אפילו בקבולת מפני חשד הרואים שיאמרו ששכר הישראל את הפועלים בעצמם להדיא ומשלם להם שכר שבת להדי', וא"כ כיון דליכא אלא חשדא וברבים הי' נראה להתיר בפשיטות.

אמנם כד מעיינת הא ליתא, דא"כ תיקשי לך מתני' פ' מקום שנהגו [פסחים נ"ג ע"א] בתודוס איש רומי שהנהיג את בני רומי לאכול גדי מקולס בלילי פסחים ושלחו לו אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נידוי משום דמחזי כקדשים בחוץ, וק' הא ליכא חשדא מפני הרואים והתם רבים הוה כל בני רומי וברבים ליכא חשדא, אע"כ לומר היכי אמרין ברבים ליכא חשדא היינו בדבר השייך לרבים כגון ההוא דפ' כל הצלמים [ע"ז מ"ג ע"ב] דההיא בי כנישתא דהוה בה אנדרטא ועיילו בה אבוה דשמואל ולוי משום דברבים ליכא חשדא, ובהכי מיירי נמי מג"א ס"י רמ"ד סק"ח הנ"ל, אבל דבר שאינו משתתף לרבים אפילו אלף יחידים איכא חשדא לכל א' בפני עצמו והיינו הך גדי מקולס דבני רומי, וא"כ בנידון שלנו שאין הבנין משתתף לרבים אלא כל אחד בונה ביתו לעצמו שפיר [איכא] למיסר משום חשדא. ודע דהך דברבים ליכא חשדא צל"ע מש"ס סוכה נ"ג ע"ב פירש"י ד"ה כאומר מודים מודים וכו' ע"ש והתם רבים הוה.

ועל אף אם נחשוב הדבר כצורך יחיד יש לציין שהלחם ושמלה המהרש"ם וש"ת דברי מלכאל ועוד אחרונים נוקטים שגם באונס פרטי מותר והוכיחו כן מהרמב"ם פרק ד' הלכה ח' "היתה חולָה או שהיה מקום הטבילה רחוק ואין הנשים יכולות להגיע לו ולחזור בלילה מפני הלסטטים או מפני הצינה או מפני שנועלין שערי המדינה בלילה הרי זו טובלת ביום השמיני או בימים של אחריו ביום" ע"ש דבריהם.

האם בשבת אפשר להרחיק כ"כ החפיפה מהטבילה שתבצע ביום, או שמא אומרים שתרי קולא לא מצרפים.

הרי סעיף מפורש בשו"ע (יו"ד סימן קצט סעיף ז) "במקום שיראות לטבול בלילה אין להתיר לחוף מע"ש ולטבול ביום שבת, דתרי קולי בהדדי לא מקילינן, קולא דסרך בתה וקולא דהרחקת חפיפה מטבילה".

וכתב בספר בדי השולחן דיש להעיר לפי מש"כ בסעיף ה' בד"ה טבילה וכו' בשם המהריל"ד להתיר באשה שלא חפפה בע"ש לסרוק ראשה ע"י עכו"ם בליל שבת ולטבול עיי"ש א"כ הי"נ הוה לן להתיר כן שתסרוק שערותיה ביום השבת סמוך לטבילתה ע"י עכו"ם ולא תהא צריכה להקל אלא קולא חדא דטבילה ביום. ולכאורה יש לומר בזה דכיון שגם היתיר האמירה לעכו"ם הוא מטעם דהו"ל שעת הדחק דהא שלא במקום מצוה אף שבות דשבות אסור אלא דהמצווה משווי ליה כשעת הדחק ושבות דשבות מתירין בשעת הדחק וא"כ הדר הו"ל תרי קולי דלא מקילינן אף בשעת הדחק דהיינו קולא דטבילה ביום וקולא דאמירה לעכו"ם. אמנם כד דייקנן נראה דליתא דלא אשכחן למימר דתרי קולי לא מקילינן אלא כששניהם איתרמו בהדי הדדי וכהא דמבואר בשו"ע שבשעת הטבילה מקילינן קולא דטבילה ביום וגם קולא דהרחקת הטבילה מהחפיפה [שהרי המניעה מלהרחיקם זו מזו הוא ג"כ מצד הטבילה שכל שמרחיקם יש לחוש יותר שבא עליה חציצה ביני לביני ונפסלה טבילתה] אבל איכא דלא איתרמו בהדי הדדי לא אשכחן למימר דלא מקילינן ולענין אמירה לעכו"ם אינם באים בהדי הדדי שקולתו של אמירה לעכו"ם הוא בשעת החפיפה ואידך קולא הוא בשעת הטבילה. ועוד דאפילו אתיין בהדי הדדי נראה דכה"ג לא מיקרי ב' קולי בהדי הדדי דזה קולא בדין שבת וזה קולא בדין טבילה ולא שייכי בהדדי ולא אשכחן למיחשב כתרי קולי בהדי הדדי אלא בכגון המבואר בשו"ע ששניהם קולות בדין טבילה, ושתי הסברות האלו כתבם הפנים מאירות בסימן ח' לחלק בין הדין המבואר בשו"ע כאן למילתא אחריתא עיי"ש [וגם בנובי"ת סימן צ"ט נזכר קצת מזה עיי"ש] ואולי דאה"נ שמותרת לחוף ע"י עכו"ם ורהיטא דלישנא של המחבר דמשמע שטבילתה נדחית עד למחר מיירי דליכא עכו"ם.

ק"ק ספרדים תלמוד תורה באמשטרדם

ועיין שו"ת שבט הלוי ח"ג ס' ק"ע אות ה' וז"ל : זה רבות בשנים נשאלתי באחד שהוצרך ליסע בספינה למרחקים מדינת הים עם אשתו והיו צריכים להכנס בספינה ביום ז' לנקיים שלה והספינה תפליג בתחלת הלילה באופן שאין זמן לטבול בלילה אחר ז' אלא בז' ביום והי' דעתי נוטה להתיר במקרה זה כיון שבמשך זמן רב לא יהי' לה מקום טבילה כלל והא שעת הדחק שאין כמוהו, והרי בשו"ע יו"ד סו"ס קצ"ז פסק דגם בשביעי אם עברה וטבלה טבילתה מהני, ושעת הדחק כדיעבד, ואף על פי שבש"ך שם פסק דאפי' דיעבד תחזור ותטבול מ"מ צ"ע אם יחלוק בכזה ועוד דבדע"ת להגאון מהרש"ם מביא לדינא משי"כ בסי' האשכול להקל בזה"ז, וכן מביא בשם הברכ"י להקל דיעבד.

ועוד דהרי בס"ט ס"ק י"ג מביא בשם הב"ח דאפי' בשביעי אפשר להקל מחמת אונס כגון דמשמיני והלאה איכא אונס דאפי' ביום אין יכולות לטבול כגון שהוא יום איד או מפני הפריצים ובשביעי יכולה לטבול ביום אבל לא בלילה כגון שסוגרים שערי העיר ובזו יכולה לטבול בשביעי ותסתיר טבילתה מבעלה, וה"ז ממש כנ"ד דיעברו שבועות הרבה עד שיכולה שוב לטבול.

ואף על פי שראיתי בפ"ת כאן ס"ק י"א שכ' בשם החמודי דניאל כ"י דלכאורה נראה דלא מהני אונס אלא אם האונס לכל הנשים שבעיר, וא"כ א"א לדמות למשי"כ הב"ח וס"ט הנ"ל להקל מחמת יום אידם או פריצים כה"ג דהוא אונס כללי משא"כ נדון דספינה הנ"ל, מ"מ גוף דברי החמ"ד צ"ע דכיון דאונס גמור הוא והתירו מחמת אונס מנ"ל כחילוק הנ"ל ואולי באונס כללי לא שייך כ"כ סרך בתה כאונס פרטי מ"מ כנראה מלשון הפ"ת גם להחמ"ד לא פשיטא לי' חומרתו כ"כ, וגם מסברא דברי החמ"ד צ"ע להלכה, וא"כ כנראה הי' מקום להקל בנ"ד דספינה ובפרט דאיכא חשש מכשול באורך הדרך.

וזה הי' בחיים חיותו של הגאון חזון איש זי"ע והצעתי לו הנדון וטעמי ולא רצה להקל ומכ"מ לולא דבריו הק' הייתי מקיל במילתא דלא שכיח כה"ג, ובאונס גמור כנ"ל ובתנאי שהיא תלך לבדה לספינה בעוד יום ולא יפגשו אלא בלילה.

ודבר קושט אגיד כי לפני הרבה שנים לא ידעתי שהרב בעל שבט הלוי פסק כך ודיבר עם החזו"א, והיה מעשה בבית מלון שתחת השגחתו, ולא היה מקוה באזור והיה ג' ימים יו"ט ברצף וגם היה מדובר על דם בתולים ולאחר מעשה היה. וכשנכנסתי אל הקודש פנימה אצל מרן בעל שבט הלוי זצוק"ל דנתי בקרקע לפניו בכמה ענינים העומדים על הפרק וגם בזה ולא היה נחה דעתו כלל בטבילה ביום השביעי גם בשעת הדחק גדול וכמו שפסק האבני נזר (יו"ד סי' ר"נ שאפי' כלה לא תטבול ביום השביעי כדברי הש"ך בסק"ט ומשוין לה כזבה והיא נחשבת לנידה ממש ורבים חולקים על הנחה זו שמיוסדת על דברי הראב"ד בבעלי הנפש והשו"ע סתם לא כמוהו דממה נפשך אם נידה היא הרי כבר עברו שבע ימים מיום ראיתה ואם זבה הרי לכתחילה יכולה לטבול ביום ויסודותיהם בהררי קודש וגם יכולה לברך ולא חוששים שתראה ותסתור כי כבר הוחזקה לא לראות.

מכל הנ"ל נראה להתיר לטבול ביום השמיני וגם בשבת באופן שהרחיקו החפיפה, שאפשר לבקש מנכריה שתחפוף.

ואם גם ידידי הגריב"ץ יסכים ויש צורך וש"א בדרכא אחרינא אז גם ידי תיכון עמו.

בברכה שד' ישלח במהרה רפוי"ש לכל חולי עמ"י ויסיר מעלינו המגיפה ונזכה עוד בזאת השנה לאכול מן הפסחים ומן הזבחים

בברכת התורה

אליעזר וולף

רב ואב"ד

אמשטרדם והגלילות

.....

הרב יוסף בנימין צרפתי

ק"ק ת"ת ספרדים

אמשטרדם

יום ג' כ"ה אדר תשפ"א

פה אנטווערפן יצ"ו

**תשובת הגרי"ב צרפתי שליט"א רב ק"ק ת"ת ספרדים אמשטרדם
בענין טבילה ביום השמיני במקום שגזרו שלא לצאת לרשות הרבים בלילה**

לכבוד ידידי וחביבי איש כלבבי הגאון רבי אליעזר וואלף שליט"א,
רב ואב"ד ק"ק אשכנזים אמשטרדם יצ"ו.

שלום רב לכבודו ולכל הסובבים הודו.

יקרתו הגיעני ביום אתמול, ובו זאת הלכה העלה שבמקום שגזרו שלא לצאת לרשות הרבים בלילה שפיר דמי לטבול ביום השמיני, ואם חל יום השמיני בשבת יש להקל ע"י אמירה לנכרית שתסרוק את שערותיה סמוך לטבילתה. וענותו תרבני לתלות ההיתר בהסכמתי.

א. בנדה (דף ס"ז): אמר רבי יוחנן נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת אלא בלילה משום סרך בתה. אתקין רב אידי בנרש למטבל ביומא דתמניא משום אריותא. רב אחא בר יעקב בפפוניא משום גנבי. רב יהודה בפומבדיתא משום צנה. רבא במחוזא משום אבולאי. וכתב הפתחי תשובה (יו"ד סי' קצ"ז, ד' אות י"א) וז"ל כתב בספר חמודי דניאל כ"י לכאורה נראה דלא מהני אונס אלא אם האונס לכל הנשים שבעיר. עכ"ל. וכתב כת"ר שהוא הדין במקרה דנן הוי אונס לכל הנשים שבעיר ואף להחמודי דניאל שפיר דמי למטבל ביומא דתמניא. ומיהו סיים, אבל לבי נוקפי להחשיב הדבר אונס דרבים לפמ"ש בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן ס') בנדון ידידיה, שדבר שאינו משותף לרבים אפילו אלף יחידים איכא חשדא לכל אחד בפני עצמו. עיין שם. אלא שהאחרונים נקטו שגם באונס פרטי מותר לטבול ביום השמיני, והוכיחו כן מלשון הרמב"ם ז"ל (הל' איסורי ביאה פ"ד ה"ח) וז"ל היתה חולה או שהיה מקום הטבילה רחוק ואין הנשים יכולות להגיע לו ולחזור בלילה מפני הלסטים או מפני הצינה או מפני שנועלין שערי המדינה בלילה הרי זו טובלת ביום השמיני או בימים שלאחריו ביום. וא"כ שפיר דמי להתיר אפילו להחתם סופר. עכ"ד כת"ר.

ק"ק ספרדים תלמוד תורה באמשטרדם

הנה לע"ד נראה עיקר כמו שכתב כת"ר מתחילה שאפילו להחמודי דניאל שפיר דמי למטבל ביומא דתמניא. כי לע"ד הדבר פשוט שאין זיווג יומא דתמניא והחתם סופר עולה יפה. ואע"פ שנמלצו לחכי אמרתך אמירה נעימה שאף אם אין כאן אונס של רבים אלא אונס של אלף יחידים, מכל מקום אף באונס של אחד יחיד ומיוחד נמי שפיר דמי למטבל ביומא דתמניא. אעפ"כ לע"ד בנדון נידון לכולי עלמא שפיר מקרי אונס לכל הנשים שבעיר ואפילו לכתחילה שפיר דמי לטבול ביום השמיני. ולית דין צריך בשש.

ב. ולענין אם יש מקום להתיר לטבול אף בשבת ביום על ידי אמירה לנכרית שתסרוק את שערותיה סמוך לטבילתה, אחר שמרן ז"ל בשו"ע (שם סי' קצ"ט, ז') סגר עלינו המדב'ר וז"ל במקום שיראות לטבול בלילה אין להתיר לחוף מערב שבת ולטבול ביום שבת, דתרי קולי בהדי הדדי לא מקילינן, קולא דסרך בתה וקולא דהרחקת חפיפה מטבילה. עכ"ל. יפה הביא כת"ר מספר בדי השולחן (יו"ד שם ס"ק צ' בביאורים) וז"ל לפי מ"ש בסעיף ה' בד"ה טבילה וכו' בשם המהרי"ל דיסקין (בקונטרס אחרון אות ק"נ) להתיר באשה שלא חפפה בערב שבת לסרוק ראשה ע"י עכו"ם בליל שבת ולטבול. א"כ הכא נמי הוה לן להתיר כן שתסרוק שערותיה ביום השבת סמוך לטבילתה ע"י עכו"ם. דלא אשכחן למימר דתרי קולי לא מקילינן אלא כששניהם איתרמו בהדי הדדי, וכהא דמבואר בשו"ע שבשעת הטבילה מקילינן קולא דטבילה ביום וגם קולא דהרחקת הטבילה מהחפיפה. ועוד דאפילו אתיין בהדי הדדי נראה דכהאי גונא לא מיקרי ב' קולי בהדי הדדי, דזה קולא בדין שבת וזה קולא בדין טבילה. ושתי הסברות הללו כתבם הפנים מאירות (חלק א' סימן ח'). עי"ש. ואולי דאין הכי נמי שמותרת לחוף ע"י עכו"ם, ורהיטא דלישנא של המחבר דמשמע שטבילתה נדחית עד למחר מיירי דליכא עכו"ם. עכ"ל (בדילוג). עכ"ד כת"ר.

איברא שמלשון הבדי השולחן נראה שאף הוא לבו נקפו להתיר, שהרי כתב בנוסח שהיה לנו להתיר שתסרוק ע"י עכו"ם ובנוסח אולי מותר לחוף ע"י עכו"ם, ולא כתב כן בתוך גוף הבדי השולחן אלא בצידו בביאורים שם. ובאמת בבדי השולחן (שם סי' קצ"ז, ד' ס"ק נ"ט) סתם וז"ל אמנם במקרה שאירע יום שמיני בשבת אין לטבול ביום אף במקום אונס כדאיתא בסימן קצ"ט סעיף ז'. עכ"ל. ולא זכר שר עצה זו לטבול ביום ע"י אמירה לנכרית שתסרוק שערותיה. ושמא לא מלאו לבו להורות להקל למעשה אלא בליל שבת, שכבר הורה זקן הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל, והבו דלא לוסף עלה להקל ביום שבת נגד דעת רבנו תם והמחבר. ובפרט שהלבושי שרד (שהביאו המהרי"ל דיסקין שם) והשיורי טהרה (שהביאו הבדי השולחן שם) ס"ל דאשה ששכחה ולא חפפה אין לה תקנה אפילו בליל שבת.

ומיהו לע"ד י"ל לאידך גיסא שלא אסרו הלבושי שרד והשיורי טהרה אלא לחפוף ולסרוק על ידי עכו"ם בליל שבת במקום שלא חפפה וסרקה כלל. אבל במקום שחפפה וסרקה בליל שבת שפיר דמי לסרוק השער ע"י עכו"ם ביום שבת. שיותר אין כאן פסיק רישא של השרת נימין. ועוד שמצאתי לו חבר להמהרי"ל דיסקין, והוא מרן הגר"ע יוסף זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"י או"ח סי' נ"ה סוף אות כ') וז"ל ונראה שגם אם שכחה לחפוף ולסרוק ראשה בערב שבת, מותר לומר לנכרית שתחפוף ותסרוק ראשה במסרק בליל שבת לצורך טבילתה. ואף על פי שכתב רש"י (שבת דף פ"א: ד"ה אבל) שהסורק הוה ליה פסיק רישיה בתלישת שער. וכ"כ המגן אברהם (ס"ס ש"ג). וא"כ הוי איסורא דאורייתא. מכל מקום לגבי עכו"ם אין לאסור מטעם פסיק רישיה אף בדאורייתא. וכדמוכח במג"א (סי' רע"ז ס"ק ז'). עכ"ל.

ומ"ש הבדי השולחן וז"ל ואולי דאין הכי נמי שמותרת לחוף ע"י עכו"ם ורהיטא דלישנא של המחבר דמשמע שטבילתה נדחית עד למחר מיירי דליכא עכו"ם. עכ"ל. נ"ל דבאמת רבנו תם והמחבר שפיר מודים רבנן שעל ידי עכו"ם יש להקל כנ"ל, אלא שכתבו עיקר הדין כפי תקנת חז"ל שלא תקנו ליעשות כן ע"י עכו"ם. וכמ"ש בשו"ת מהרי"ל דיסקין שם וז"ל ומכל מקום

ק"ק ספרדים תלמוד תורה באמשטרדם

קרי לה בש"ס נדה (דף ס"ח). לא אפשר דעל ידי עכו"ם לא יתקנו לעשות כן. עכ"ל. ואין הכי נמי שלעשות כן ע"י עכו"ם מותר.

ברם אפילו הכי לא איפרק מחולשא לפמ"ש בשו"ר טהרה (סימן קצ"ט ס"ק כ"א) וז"ל תרי קולי בהדי הדדי לא מקילינן. ולמנהג שכתב הרמ"א לעיל (סימן קצ"ז סעיף ב') שאין טובלין בשבת אלא בזמנו, בלאו הכי אינה יכולה לטבול בשבת. עכ"ל. ומיהו י"ל דמשום אבולאי חשיב זמנו ביומא דתמניא אלא דתרי קולי לא אשכחן דשרי. ודמי למ"ש הרמ"א (שם) שמותרת לטבול ליל שבת אם לא יכולה לטבול קודם לכן. וע' בחידושי החתם סופר נדה (דף ל'). ד"ה טבילה בזמנה מצוה). עיין שם. ומיהו אליבא דרבנו משולם אין הכי נמי אם לא טבלה ביומא דתמניא לא תטבול ביום טוב שחל להיות אחר השבת, למנהג שכתב הרמ"א (שם) שאם היה אפשר לה לטבול קודם לכן, גם במוצאי שבת לא תטבול, דמאחר שהיה אפשר לה לטבול קודם לכן, אין מרחיקין הטבילה מן החפיפה.

ג. ומצאתי בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קכ"ו) וז"ל בעירנו ליובאן אחרי שעלה בידנו בחסד השי"ת לתקן מקוה בימי הגזרה בבית המרחץ של המושלים באופן שלא הכירו שהוא מקוה כשרה, אירע שהתחילו להחם המרחץ רק בשבת והבלין היה ישראל וממילא גם המקוה הוחמה בתערובות חמין שהוחמו בשבת ע"י ישראל, ונשאלתי אם רשאות הנשים לטבול בה והוא שעת הדחק גדול שאין מקום אחר לטבול שם. ובתוך התשובה (סוף ענף ה') כתב וז"ל והנה יש כאן עוד שאלה דהטבילה אי אפשר לה רק ביום ויהיו תרי קולות הרחקת חפיפה מטבילה וסרך בתה שרבנו תם אוסר בתוספות נדה (דף ס"ז): ואיפסק כן בשו"ע יו"ד (סי' קצ"ט סעיף ז'). אבל נראה לע"ד שבשעת הדחק גדול כזה אין לחוש לזה כלל וכדאי ה"ר משולם לסמוך עליו, ובפרט שבסברא אין מקום לחומרא זו כיון שהם ב' עניני קולא. ולכן מסתבר שאף ר"ת לא החמיר אלא כשתצטרך לדחות יום אחד או שנים אבל להרבה ימים לא יפלוג ר"ת. וכל שכן בעובדא דידן שאם לא עכשיו לא תוכל לטבול כלל, ודאי שאין בסברא זו כדאי לדחות בני"י לגמרי מפו"ר ולבא ח"ו לידי מכשול ולעגן בנות ישראל שמצינו שהקלו לתקנת עגונות לא רק תרי קולי אלא כהנה וכהנה. וכל שכן שהוא לא רק לאחת אלא לכל בנות העיר ברור שאין לחוש לזה כלל ומותרת לטבול אף ביום השבת ואף בהוחמו ע"י ישראל בשבת. וה' יושיענו שלא נכשל ח"ו בדבר הלכה. עכ"ל.

והא קמן שהאגרות משה סבירא ליה שאין מקום להחמיר במקום שהם ב' עניני קולא הא' בהלכות שבת והב' בהלכות טבילה וכמ"ש הבדי השולחן הנ"ל (באות ב'), וכמו שכתב בשו"ת פנים מאירות הנ"ל (באות ב') שאם קולא א' בהלכות אבילות וקולא ב' בהלכות טבילה לא דמי לרבנו תם. ובאמת כבר כתב כן המעדני יום טוב (על הרא"ש בהל' מקואות סימן ל"ז אות ס') וז"ל והנהו תרי קולא דעבדינן בעירוב כדאיתא בפרק מי שהוציאוהו (עירובין דף מ"ה): לא דמי להכא, דהתם לא בענין אחד הם בהדי הדדי, דהך באדם והך בכלים. עכ"ל.

ובנדון דידן שאם לא תטבול ביום שבת לא תטבול עד יום שלישי ותדחה עונתה ארבע לילות, אפשר שאפילו אם לא תאבה הנכרית ללכת אחרי הישראלית לסרוק שערותיה, המיקל לטבול ביום השבת אין מזניחין אותו, לפמ"ש בס' בדי השולחן (סי' קצ"ז, ד' ס"ק ס"ב) וז"ל בשביעי לא תטבול וכו'. ויש שכתבו שאם האשה יודעת שאם לא תטבול ביום ז' לא תוכל גם לטבול לעוד איזה ימים, וכגון שמתחיל אחר יום ז' איד העכו"ם ואינם מניחים לטבול ביום אידם או מחשש פריצים וכדומה מותרת לטבול ביום ז', ולא אסרו טבילת יום ז' אלא כשאפשר לה בימים שלאחריו. ומדברי החכמת אדם נראה דכל שתהא טבילתה נדחית לג' ימים וכגון שאינה יכולה לטבול בח' ובט' מותרת לטבול בז' אף שתוכל לטבול ביום י'. עכ"ל. וא"כ בנדון דידן שאין אנו דנין על יום השביעי אלא על יום השמיני, ושם לא תטבול בו תדחה עונתה ארבע לילות, יש מקום לצרף לסמוך על זה להקל בשעת הדחק.

איברא הדבר ברור כשמש לע"ד שלדעת רבנו תם אין לחלק בין יום א' או ב' ובין ג' או ד' ימים, ולדעתו ז"ל באמת הדין כן שתדחה עונתה ארבעה לילות. והדבר ברור שמה שכתב האגרות משה שאף רבנו תם לא החמיר אלא כשתצטרך לדחות יום אחד או שנים אבל להרבה ימים לא יפלוג ר"ת, אין כונתו לג' וד' ימים, אלא להרבה זמן, דומיא דימים רבים דכתיב בקראי בכל דוכתי.

ובאמת מדברי האגרות משה נראה דלא נחית להקל כדעת רבנו משולם אלא בעובדא ידידיה שאם לא תטבול בשבת לא תוכל לטבול כלל ולכל הפחות לא תוכל לטבול הרבה זמן. אבל בעלמא בשביל פעם אחת שתדחה עונתה בג' וד' לילות לא עלה על דעתו להקל נגד דעת מרן ז"ל בשו"ע שסגר עלינו המדב'ר כדעת רבנו תם. ומכל שכן שנראה שכל רבונותא קמאי הסכימו לדעת רבנו תם ז"ל וכמ"ש בבית יוסף (יו"ד סי' קצ"ז) וז"ל כתבו התוספות בפרק תינוקת (נדה דף ס"ז: ד"ה משום) והרא"ש (הל' מקואות סי' ל"ז) שרבינו משולם התיר בעירו לחוף בערב שבת ולטבול ביום שבת כי היו יראות לטבול בלילה, ושלח לו רבינו תם דתרי קולי בהדי הדדי לא מקילין, קולא דסרך בתה וקולא דהרחקת חפיפה מטבילה. ע"כ. וכתבו המרדכי בשבועות (סי' תשמ"ז). וגם סמ"ג (לאוין קי"א) וסמ"ק (סי' רצ"ג) וספר התרומה (סי' ק"א) ורבינו ירוחם ז"ל (נתיב כ"ו ח"ה) כתבוהו. עכ"ל.

ומיהו הטור השמיט דברי רבנו תם. וכתב הרב"י (שם) וז"ל ולא ידעתי למה השמיטו רבינו. עכ"ל. ושם לא משמע ליה להטור שדעת התוספות והרא"ש להכריע כרבנו תם. אך ריהטא דלישנא דהתוספות והרא"ש משמע דשפיר סבירא להו עיקר כדברי רבנו תם וכמ"ש הרב"י.

ד. והנה בספר הישר (סי' מ"ו אות ד') שלח לו רבנו תם לרבנו משולם, האם אמת נכון הדבר שהתיר לחוף בערב שבת ולטבול בשחרית. ושם (סי' מ"ז אות ב' וג') השיב לו רבנו משולם שלא התיר לחוף ולטבול ביום השביעי אלא התיר לחוף ולטבול ביום השמיני משום ליסטים, כי הנהרות היו רחוקין מן הבתים וסכנה לילך שם בלילה מפני הגוים. וכדאתקין רב אידי בנרש למטבל ביומא דתמניא משום אריותא ורב אחא בר יעקב בפפוניא משום גנבי. והשיב עוד, שאמת נכון הדבר שהתיר לחוף בערב שבת ולטבול בשבת שחרית, שהרי אשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שבת היכא דלא אפשר, וא"כ כל שכן שטובלת בשבת עצמו שהוא יום שמיני והוא יותר סמוך לחפיפה היכא דלא אפשר. והשיב לו רבנו תם (שם סי' מ"ח אות ב' וג') שיפה עשית אם לא אמרת לחוף ולטבול בשביעית ולשמש בשמינית. והשיב עוד, ולחוף בערב שבת ולטבול בשבת שחרית מקל וחומר דאשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שבת, קל וחומר זה יש עליו תשובה, שזאת אינה יכולה לטבול בליל שבת אלא במוצאי שבת, וזאת יכולה לטבול בליל שבת. עכ"ד. עיין שם באורך. וע' עוד בספר הישר (סי' מ"ז אות א' וסי' מ"ח אות א') ובספר הישר (סי' נ"ז אות ב'). עיין שם.

ולכאורה לשון ספר הישר שלפנינו משמע שהיו כאן שני שאלות והיו כאן שני תשובות. חדא, שהתיר רבנו משולם לטבול ביום השמיני משום ליסטים וכדאתקינו רבנן. ותו, שהתיר רבנו משולם לחוף בערב שבת ולטבול ביום שבת. ורבנו תם השיב על ראשון ראשון שאם חזרת בך או לא אמרת שמותר לטבול ביום שביעי ולשמש בשמינית יפה עשית. ועל אחרון אחרון דקל וחומר פריכא הוא שזאת יכולה לטבול בליל שבת.

ואם כנים אנחנו יש מקום לומר שרבנו משולם התיר לטבול ביום השמיני במקום אונס לכל הנשים שבעיר, ובהכי לא פליג עלה רבנו תם ואפילו חל להיות בשבת, דלאו שריותא היא אלא תקנתא היא, כדאמר להדיא דאתקנו אמוראי בדאיכא אריותא וגנבי וצנה ואבולאי, ובסתמא תקנוה ואפילו בשבת משום שהוא ענין לכל הנשים שבעיר. ובר מן דין התיר רבנו

ק"ק ספרדים תלמוד תורה באמשטרדם

משולם לטבול ביום השמיני אפילו במקום שאין אונס לכל הנשים שבעיר, וכגון שהיתה חולה בליל טבילתה ונתרפאה שטובלת ביום השמיני ואפילו חל להיות בשבת. ובהכי פליג עלה רבנו תם, דחד קולא דאשכחן דשרי לה תלמודא, ותרי קולא דלא אשכחן דשרי לה תלמודא, היינו לדידה היכא שהיא חל טבילתה בליל שבת, שאין כאן ענין לכל הנשים שבעיר. וכדאמר התם (נדה דף ס"ז:): דרש מרימר הלכתא כרב חסדא וכדמתרץ רב יימר, ופירש רש"י (שם ד"ה הלכתא) וז"ל מרימר חומרי חומרי נקט מדרב חסדא ומדבר יימר. וא"כ מכל שכן דתרי קולי לא שרינן לה. ודו"ק.

אמנם מדברי התוספות (נדה דף ס"ז: ד"ה משום) משמע שרבנו תם אחת שאל מאת רבנו משולם, ורבנו משולם שליח לו על אחת לרבנו תם. שכתבו וז"ל ורבנו משולם התיר לאשה בעיר שהיה לחוש לגנבים לחוף בערב שבת בז' שלה ולטבול ביום שבת שהוא שמיני מבעוד יום משום גנבים, ור"ת אסר דתרי קולי לא אשכחן דשרי הש"ס הרחקת חפיפה מטבילה וסרך בתה. עכ"ל. וכן נראה מדברי הרא"ש ז"ל (הל' מקואות סימן ל"ז) אשר העתיק השו"ע (יו"ד סי' קצ"ט, ז'). עיין שם. והא קמין דהתוספות והרא"ש העמידו דבריהם של רבנו תם ורבנו משולם על אחת, אם מותר או אסור לטבול ביום השמיני שחל להיות בשבת במקום סכנה לכל בני העיר. אמנם בשו"ת אגרות משה הנ"ל (באות ג') כתב וז"ל וכל שכן שהוא לא רק לאחת אלא לכל בנות העיר ברור שאין לחוש לזה כלל ומותרת לטבול אף ביום השבת. עכ"ל.

קנצי למילין, שיש לנו כאן ספק ספיקא להקל. ספק שמא הלכה כדעת רבנו משולם, ושמא אף רבנו תם מודה לו במקום שהאונס הוא לכל הנשים שבעיר. ואם תמצי לומר שהלכה כרבנו תם והלכה כמותו אפילו בדוכתא דאיכא אריותא וגנבי וצנה ואבולאי בהדי הדדי, שמא על ידי אמירה לנכרית שתסרוק שערותיה סמוך לטבילתה אף רבנו תם מודה להתיר על כל פנים במקום שחפפה וסרקה בערב שבת. ועל כן אורווי מורינן להקל. ואפשר שאפילו אם לא נמצאת נכרית, בנדון דידן שאם לא תטבול ביום שבת תדחה עונתה ארבע לילות, בשעת הדחק המיקל אין מזניחין אותו. אבל בעלמא אם לא נמצאת נכרית שתסרוק שערותיה אין להקל.

ה. ועל מה שכתבתי לכת"ר שאני לעצמי דעתי שאין כדאי להיתפס על דברי תורה שלא בשעת השמד בדבר שהוא מותר על פי דין, ודי לחכימא ברמיזא. והשיב על כך כת"ר דלהוי ידוע שאנו חיים במלכות של חסד תחת המלך ווילעם אלכסנדר ד' ירום הודו, ויש חופש דת בתור חוק יסוד. ע' בשבת (דף ל"ג:): פתח רבי יהודה ואמר כמה נאים מעשיהן של אומה זו, תקנו שווקים תקנו גשרים תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק. נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקין להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמן גשרים ליטול מהן מכס. ואם כי בודאי פלוגתא זו לא יצאה מכלל כל שאר פלוגתא דרבנותא דקיימא לן בכולהו (עירובין דף י"ג:): אלו ואלו דברי אלהים חיים, הלא סוף מעשה שהלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם ונשמעו למלכות, ואמרו יהודה שעילה יתעלה יוסי ששתק יגלה לציפורי שמעון שגינה יהרג. ודו"ק. ומיהו אם כדברי כת"ר, אזי ישתדל נא אצל השלטונות שיוכלו הנשים לבא לבית הטבילה אחר צאת הכוכבים בהיתר ולא באיסור בנחת ולא בצער ממחרת השבת ואילך. ומי יודע אם לא עתידין להמשיך את איסור היציאה מן הבית בלילות אחרי יום טוב שני של פסח עד שתנוח דעתן. ואם יעלה בידו יהיו נא כל דברנו אלה בבחינת דרוש וקבל שכר ולא להלכה ולמעשה. ושכמ"ה.

Portugees – Israëlietische Gemeente te Amsterdam

ק"ק ספרדים תלמוד תורה באמשטרדם

ותצא דיניא כי כת"ר יפה דן ויפה הורה מלמד שהלכה כמותו, ואף ידי תכון עמו כי היכי דנימטיין שיבא מכשורא להתיר לטבול ביום השמיני במקום שגזרו שלא לצאת לרשות הרבים בלילה, וכן להתיר לטבול אפילו ביום השבת על ידי סריקותא דסרוקיתא. והיה זה שלום.

יוסף בנימין ב"ר עמרם צרפתי